

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

I en den 27 april 1945 dagtecknad proposition nr 292, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1945 till och med den 30 juni 1946 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelse den 24 april 1945 ha *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att riksbanken måtte för tiden från och med den 1 juli 1945 till och med den 30 juni 1946 befrias från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse. Fullmäktige i riksgäldskontoret ha, efter remiss, tillstyrkt bifall till denna hemställan.

I en särskild till nämnda framställning anknuten skrivelse ha bankofullmäktige vidare behandlat frågan om riktlinjerna för den statliga penningpolitiken och härvid anfört följande.

I propositionen nr 265 till innevarande års riksdag har chefen för finansdepartementet i anslutning till den översikt över de ekonomiska framtidsutsikterna som lämnats i årets statsverksproposition uttalat, att det sannolika läget i Sverige efter fientligheternas upphörande skulle kunna karakteriseras såsom en högkonjunktur komplicerad av fortsatt varubrist. I en sådan situation föreläge alltså svårigheter för stabiliseringen av penningvärdet medan däremot sysselsättningsproblemet i viss mån trädde i bakgrunden. Framtidsbedömningen i statsverkspropositionen tog, såsom finansministern understryker, sikte på förhållandena efter fientligheternas upphörande och förbigick därför i huvudsak de problem som dessförinnan vore att motse, om handelsavspärrningen icke kunde hävas. Det framhölls endast, att om avspärrningen bleve av längre varaktighet, så måste den inom vissa områden medföra allvarliga svårigheter för sysselsättningen och försörjningen. I nyssnämnda proposition framhålls att även om handeln åter blir fri men importvaruförsörjningen av andra skäl förblir otillräcklig, sådana svårigheter tydligen kunna komma att göra sig gällande.

När fullmäktige senast behandlade frågan om riktlinjerna för den statliga penningpolitiken i skrivelser den 30 mars och den 30 september 1944

saknades ännu de utgångspunkter för en mera bestämd bedömning av handelsutvecklingen och försörjningsläget, som ligga till grund för de ovan återgivna uttalandena. I skrivelsen våren 1944 diskuterades i främsta rummet principerna för penningpolitikens inriktning efter kriget medan i utlåtandet den 30 sistlidne september uppmärksamheten närmast inriktades på de omedelbara problem för penningpolitiken som sammanhängde med kraven på ytterligare lönekomensation för ökade levnadskostnader.

För stora delar av arbetsmarknaden ha under vintern nya avtal kommit till stånd, men läget på denna präglas alltjämt i betydande omfattning av ovisshet. Den minskade tillgången på vissa varor och riskerna för att varuknappheten kommer att fortbestå och kanske ytterligare skärpas under den närmaste tiden efter ett vapenstillestånd i Europa ge även enligt fullmäktiges mening anledning till farhågor för att allvarliga svårigheter för sysselsättningen och försörjningen kunna komma att möta inom vissa områden. Framför allt är det försämrade försörjningsläget beträffande bränsle ägnat att inge farhågor på grund av de återverkningar detta kan komma att få inom stora delar av hela näringslivet. Den senaste tidens erfarenheter ge vidare ökad anledning att räkna med att ett betydande exportöverskott kommer att föreligga under den första efterkrigstiden, varigenom marknaden även under denna period kommer att tillföras köpkraft i större utsträckning än som svarar mot varutillgången.

Enligt den uppfattning rörande de sannolika utvecklingstendenserna under den närmaste tiden, som kommit till uttryck i propositionen nr 265 och till vilken fullmäktige sålunda i huvudsak kunna ansluta sig, får risken för depression anses ligga något längre fram i tiden än man tidigare räknat med. Detta måste givetvis i olika hänseenden återverka på bedömningen av den ekonomiska politikens detaljutformning. Fullmäktige vilja i detta sammanhang erinra om att sedan fullmäktige senast uttalade sig i här berörda spörsmål, riksbanken ansett sig böra justera ned räntenivån $\frac{1}{2}$ procent. Priskontrollen och övriga regleringsåtgärder ha medfört, att räntenivåns höjd icke för närvarande äger den betydelse för gestaltningen av konjunkturer och prisutveckling som under normala förhållanden tillkommer den.

De förhållanden och utvecklingstendenser med vilka man enligt vad fullmäktige här uttalat för närvarande har att räkna synas icke ge anledning att ånyo upptaga de penningpolitiska problemen till principiell diskussion. Vad i ovannämnda skrivelser samt i propositionen nr 252 till 1944 års riksdag anförts rörande den allmänna målsättningen för penningpolitiken såväl i rådande läge som efter kriget synes äga fortsatt giltighet. Penningpolitiken bör alltså alltjämt avse en stabilisering av penningvärdet respektive inriktas på en förbättring av detta, i den mån efter kriget den extraordinära varuknappheten minskar samt import- och produktionskostnader nedgå.

Chefen för finansdepartementet har beträffande penningpolitiken anført följande:

I anslutning till framställningen om befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld ha fullmäktige liksom under föregående år uttalat sig rörande riktlinjerna för den statliga penningpolitiken. Fullmäktige ha härvid framhållit, att det icke syntes finnas anledning att ånyo upptaga de penningpolitiska problemen till principiell diskussion, då det av statsmakterna förra året fastställda programmet torde böra äga fortsatt giltighet. Penningpolitiken borde i enlighet härmed alltjämt avse en stabilisering av penningvärdet respektive inriktas på en förbättring av detta i den mån efter kriget den extraordinära varuknappheten minskar samt import- och produktionskostnader nedgå.

Med avseende å de ekonomiska framtidsutsikterna ha fullmäktige endast hänvisat till de i olika sammanhang till årets riksdag lämnade redogörelserna.

I likhet med fullmäktige anser jag, att rådande förhållanden icke påkalla vare sig en förnyad diskussion rörande de sannolika utvecklingstendenserna eller en omprövning av det tidigare uppställda penningpolitiska programmet. Det må blott framhållas, att den senaste tidens erfarenheter givit ökat stöd åt uppfattningen, att ett mycket betydande exportöverskott är att motse under den närmaste tiden efter fientligheternas upphörande. Samtidigt har vårt försörjningsläge beträffande vissa varor försämrats, varför det tidigare vid olika tillfällen betonade sambandet mellan våra möjligheter till kreditgivning till utlandet och importen av viktigare råvaror fått ökad aktualitet.

Den av riksbanken under våren genomförda räntesänkningen, om vilken erinras i fullmäktiges skrivelse, föranleder icke heller något uttalande från min sida. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om att det i fjol uppställda programmet, enligt vad jag då framhöll, icke var avsett att fastlägga en penningpolitik, som skulle tillämpas oberoende av den faktiska utvecklingen, vilken tvärtom inom ramen för programmets allmänna principer måste bli bestämmande för penningpolitikens utformning.

I likhet med bankofullmäktige och chefen för finansdepartementet anser utskottet, att de av statsmakterna i fjol uppdragna riktlinjerna för penningpolitiken böra äga fortsatt giltighet. Alltjämt bör således eftersträvas en stabilisering av penningvärdet, respektive en förbättring av detsamma, i den mån den extraordinära varuknappheten försvinner samt import- och produktionskostnader nedgå. Utskottet finner sig i detta sammanhang böra rikta uppmärksamheten på vissa drag i det ekonomiska läget, som under den närmaste framtiden äro av betydelse för programmets genomförande.

Medan man tidigare höll för sannolikt, att efter fientligheternas upphörande i Europa sysselsättningsproblemet skulle på grund av risk för depression mera omedelbart träda i förgrunden, synes det numera uppenbart, att förhållandena — möjligen efter en övergående demobiliseringskris — utvecklas i annan riktning. Marknaden kommer emellertid att redan vid utgångsläget kännetecknas av varubrist inom viktiga områden, vilken under den närmaste efterkrigstiden av allt att döma kommer att ytterligare skärpas. Samtidigt som vårt land i fråga om import kommer att under nämnda tid vara i hög grad avstängt från världsmarknaden, måste man räkna med en betydande ökning av exporten, väsentligen i samband med en omfattande kreditgivning och hjälpverksamhet till grannländerna m. fl. Genom det härav uppkomna exportöverskottet kommer marknaden att tillföras köpkraft i större utsträckning än som svarar mot varutillgången. Den ökade spänning mellan köpkraft och varutillgång, som sålunda kan förutses och som kan bli än mer framträdande, i den mån de under kriget uppsamlade penningtillgodohavandena användas för att tillfredsställa varuhungern, innebär påtagliga risker för prisstegringar.

På arbetsmarknaden ha under senaste tiden krav på ökad lönekomensation framställts, vilka icke uteslutande begränsats till särskilt svårt ställda grupper. I den mån lönestegringar komma till stånd och därigenom ny köpkraft i större omfattning tillföres marknaden, måste detta med hänsyn till

Utskottet.

den avtagande varumängden i landet medföra ökade påfrestningar på pris-systemet. De höjda lönerna stegra dessutom produktionskostnaderna och kunna framtvunga prishöjningar på priskontrollerade varor samt på längre sikt försvaga näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet. Det förhållandet att vår prisnivå redan nu stigit högre — inom vissa varubranscher avsevärt högre — än i Amerikas förenta stater kan i förening med de svårigheter, som yppat sig då det gällt att genom import tillföra landet erforderliga råvaror och bränsle, medföra ogynnsamma konsekvenser för sysselsättningen och försörjningen inom vissa områden av näringslivet.

Den uppfattning om de sannolika utvecklingstendenserna, som sålunda i korthet antytts och vilken överensstämmer med av departementschefen och fullmäktige i olika sammanhang gjorda uttalanden, ger anledning till allvarliga farhågor ur penningpolitisk synpunkt. Desto angelägnare är det därför, att de valutavårdande myndigheterna, främst riksbanken, begagna sig av alla till buds stående medel för att förhindra en försämring av penningvärdet samt — vilket i nuvarande läge icke är mindre betydelsefullt — att i övrigt alla instanser, som ha inflytande på den ekonomiska politikens utformning, målmedvetet stödja stabiliseringssträvandena under den kritiska tiden.

Liksom i fjol finner utskottet sig böra understryka det ömsesidiga samband, som är rådande mellan prispolitiken och lönepolitiken. Med hänsyn härtill är det av vikt, att priskontrollens effektivitet uppehålls, varför också lönestegringar i möjligaste mån böra undvikas. I sistnämnda avseende bör vetenskapen om att en inflationsartad prisutveckling hårdast drabbar de stora befolkningsgrupperna, särskilt de ekonomiskt svaga skikten av löntagare och pensionärer, vara ägnad att verka återhållande. Framhållas må jämväl, att de föreliggande svårigheterna, såvitt nu kan bedömas, väsentligen kunna återföras till förhållandena under övergångsskedet mellan nuvarande krishushållning och mera normala ekonomiska relationer. Sedan förbindelserna med utlandet återknutits i full utsträckning, torde det vara att förvänta, att den nuvarande extraordinära varuknappheten kommer att successivt avvecklas samt jämvikten inom pris- och kostnadssystemet återställas. I den mån härvid prissänkningar på råvaror och bränsle kunna ernås och samtidigt rationaliseringen av näringslivet fullföljes, kommer det sålunda inträdda förbättrade försörjningsläget att inrymma större förutsättningar än för närvarande för en önskvärd höjning av reallönenivån.

Räntepolitikens betydelse för gestaltningen av konjunkturer och prisutveckling bör enligt utskottets mening icke underskattas, även om, såsom fullmäktige anfört, betydelsen för närvarande är mindre än under normala förhållanden. Olika meningar ha inom utskottet — liksom tidigare inom fullmäktige — uttalats rörande lämpligheten ur stabiliseringssynpunkt av den under februari i år genomförda sänkningen av räntenivån med $\frac{1}{2}$ procent. Då verkningarna av räntesänkningen helst böra bedömas mot bakgrunden av en något längre tids erfarenhet än som nu står till buds, anser sig utskottet för närvarande böra inskränka sig till att uttala sin förvissning om att full-

mäktige, under beaktande av räntans uppgift som stabiliserande faktor, med uppmärksamhet följa utvecklingen på detta område.

Vad slutligen angår förslaget om fortsatt befrielse för riksbanken från sedelinlösningskyldigheten, har detsamma icke givit utskottet anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 14 juni 1945.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Åkerberg, Sundvik, Friggeråker, Lindblom, Löfgren, Fahlander*, Nordenson och Andersson i Tidaholm*;

från andra kammaren: herrar Svedman, Paulsen, Andersson i Munkaljungby, Mattsson, Eriksson i Sandby, Wiberg, Stjärne och Severin i Stockholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservat ion.

av herrar Nordenson och Wiberg mot utskottets uttalande angående räntepolitiken.
